

РЕЦЕНЗІЯ
кандидата юридичних наук, професора
Ірини ГАЗДАЙКИ-ВАСИЛИШИН на дисертацію
Олександра ГИРИЧА на тему
«Кримінально-правова охорона енергетичної безпеки України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)

Тема дисертаційного дослідження є, очевидно, актуальною. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання забезпечення енергетичної безпеки набули особливого значення, адже об'єкти енергетичної інфраструктури стали одними з основних цілей ворожих атак. Стабільне функціонування енергетичного сектору безпосередньо впливає на обороноздатність держави, діяльність органів влади, роботу критичної інфраструктури та реалізацію основоположних прав громадян. Саме тому ефективність кримінально-правових засобів охорони енергетичної безпеки сьогодні є не лише теоретичною, а й практичною проблемою загальнодержавного значення.

Особливої актуальності зазначена проблематика набула після систематичних атак на енергетичні об'єкти України, які продемонстрували вразливість енергетичної системи та необхідність удосконалення правових механізмів її захисту. У таких умовах важливого значення набуває належна кримінально-правова оцінка посягань на об'єкти енергетики, розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень, визначення особливостей кваліфікації диверсійних та терористичних посягань на енергетичну інфраструктуру, а також удосконалення законодавства у цій сфері.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених питанням національної безпеки, критичної інфраструктури та окремим аспектам відповідальності за посягання на енергетичну сферу, комплексних кримінально-правових досліджень енергетичної безпеки як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони фактично немає. Це зумовлює необхідність наукового осмислення відповідної проблематики та вироблення системного підходу до кримінально-правового забезпечення енергетичної

безпеки держави. Саме такому завданню присвячена дисертація Олександра ГИРИЧА – комплексному дослідженню означеної проблематики, пошуку шляхів розв’язання проблемних питань застосування кримінально-правових норм, спрямованих на охорону енергетичної безпеки, створенню наукового підґрунтя їх вирішення (як шляхом формулювання рекомендацій для правозастосовної практики, так і через пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального закону України).

Проведене дослідження, безумовно, виконане з актуальної тематики та базується на системному тлумаченні кримінального закону в частині регламентації відповідальності за посягання на енергетичну безпеку та покликане сприяти єдності та правильності застосування цих кримінально-правових норм.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Новизна наукових положень полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України, в якому системно розглядаються склади кримінальних правопорушень, які посягають на об’єкти енергетики, що дало змогу визначити проблемні аспекти регламентації такої відповідальності, а також можливі напрями її удосконалення.

Зокрема, наукова новизна роботи полягає у таких найбільш вагомих результатах дисертаційного дослідження:

- автором обґрунтовано, що кримінальне законодавство України не містить цілісної системи норм, безпосередньо спрямованих на охорону енергетичної безпеки, а відповідний захист забезпечується сукупністю кримінально-правових норм різної галузевої спрямованості;
- визначено коло кримінальних правопорушень, які утворюють систему кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України, та здійснено їх комплексну характеристику;
- аргументовано, що чинне законодавство непослідовно визначає об’єктивні та суб’єктивні ознаки окремих складів кримінальних

правопорушень, пов'язаних із посяганнями на об'єкти енергетики, що створює труднощі для правозастосування;

- доведено необхідність удосконалення підходів до визначення віку кримінальної відповідальності за окремі посягання на об'єкти енергетичної інфраструктури та запропоновано шляхи усунення відповідних законодавчих неузгодженостей;
- виявлено прогалини кримінального законодавства щодо відповідальності за захоплення, утримання або незаконне припинення функціонування енергетичних об'єктів без їх пошкодження чи знищення;
- обґрунтовано напрями удосконалення кримінального законодавства шляхом коригування чинних норм, запровадження нових складів кримінальних правопорушень, перегляду санкцій та вдосконалення положень Загальної частини КК України щодо юридичних осіб.

Зазначені положення мають як теоретичне, так і прикладне значення та свідчать про самостійний характер проведеного дослідження.

Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів підтверджується відповідністю мети дослідження тим завданням, що поставив перед собою дисертант, якісною аналітичною роботою над достатнім обсягом наукових джерел та судових вироків, а також вмінням автора аргументовано доводити свою позицію та брати участь у науковій дискусії.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності. Дисертація виконана на високому науковому рівні. Структура та план роботи складені вдало, що сприяє логічно сформованій конструкції роботи та послідовному дослідженню та викладенню усіх аспектів досліджуваної проблематики. Побудова дослідження забезпечує поступове розкриття поставленої мети та вирішення сформульованих завдань. У першому розділі автор досліджує стан наукової розробленості проблематики та розглядає енергетичну безпеку як об'єкт кримінально-правової охорони. Особливу увагу приділено аналізу

доктринальних підходів до розуміння енергетичної безпеки та її місця в системі національної безпеки держави. Другий розділ присвячений характеристиці складів кримінальних правопорушень, які посягають на енергетичну безпеку України. Автор послідовно аналізує об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта та суб'єктивну сторону відповідних складів кримінальних правопорушень, що свідчить про ґрунтовність проведеного дослідження. У третьому розділі дисертант розглядає проблеми правозастосування та перспективи удосконалення законодавства щодо відповідальності за посягання на енергетичну безпеку України. Саме цей розділ містить найбільш прикладні висновки автора, спрямовані на вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Автор демонструє належний рівень володіння методологією юридичних досліджень. Методологічний базис роботи обраний відповідно до специфіки досліджуваної проблематики. Вдало застосовано поєднання загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема, дисертантом використано діалектичний, системно-структурний, герменевтичний, догматичний, порівняльно-правовий, статистичний та інші методи наукового пізнання, що забезпечило належний рівень обґрунтованості отриманих результатів.

Дисертаційна робота Олександра ГИРИЧА є цікавим, самостійним та оригінальним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку слушних пропозицій щодо вдосконалення як тексту кримінального закону, так і практики його застосування.

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, наведені у дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності під час підготовки пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства у сфері охорони енергетичної безпеки; у правозастосовній діяльності правоохоронних органів і суду під час кваліфікації кримінальних правопорушень, що посягають на енергетичну інфраструктуру; у науково-дослідній діяльності для подальшої розробки проблем кримінально-правового забезпечення енергетичної безпеки; у

навчальному процесі під час викладання дисциплін кримінально-правового циклу.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові положення, висновки, які містяться у дисертації достатньою мірою опубліковані у фахових публікаціях та апробовані здобувачем. Кількість та науковий рівень підготовлених наукових праць відповідає вимогам, встановленим для оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, автором опубліковано 10 наукових праць, із яких сім статей опубліковано в наукових фахових виданнях з юридичних наук категорії «Б»; три публікації – праці апробаційного характеру.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Під час ретельного вивчення змісту дисертації фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Зокрема, не виявлено неправомірних текстових запозичень, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження. Численні позитивні аспекти роботи не виключають наявності дискусійних положень та зауважень, які варто розглянути під час публічного захисту та врахувати у подальшій роботі над окресленою проблематикою.

1. Однією із центральних ідей дисертації є розгляд енергетичної безпеки як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони та об'єднання значної кількості кримінально-правових норм у єдину систему, спрямовану на її забезпечення. Такий підхід є цікавим та концептуально новим, однак він не позбавлений дискусійності. Зокрема, у роботі недостатньо переконливо обґрунтовано, чому саме енергетична безпека повинна розглядатися як самостійний видовий (чи навіть родовий) об'єкт кримінально-правової охорони, а не як один із проявів більш широких об'єктів, зокрема громадської безпеки, національної безпеки, безпеки критичної інфраструктури чи встановленого порядку функціонування господарської діяльності. Фактично автор об'єднує в одну систему кримінальні правопорушення, які законодавець відніс до різних розділів Особливої частини Кримінального кодексу України,

виходячи не з традиційних критеріїв побудови системи Особливої частини, а переважно із предмета посягання. Такий підхід є цілком можливим з наукового погляду, однак потребував би глибшої доктринальної аргументації щодо співвідношення категорій «об'єкт кримінально-правової охорони», «об'єкт кримінального правопорушення» та «предмет кримінального правопорушення». Більш розгорнуте обґрунтування авторської концепції дозволило б уникнути сумнівів щодо того, чи йдеться про новий самостійний інститут кримінального права, чи лише про умовне наукове об'єднання різних кримінально-правових норм за функціональним критерієм.

2. Дисертант обґрунтовує необхідність зниження віку кримінальної відповідальності за окремі кримінальні правопорушення, що посягають на енергетичну безпеку держави. Така пропозиція є цікавою та заслуговує на увагу, однак потребує більш ретельного обґрунтування. Зокрема, доцільно було б ширше висвітлити питання відповідності такого підходу сучасним тенденціям розвитку ювенальної юстиції, міжнародним стандартам захисту прав дитини та принципу найкращих інтересів дитини. Крім того, недостатньо аргументованим видається твердження про те, що саме зниження віку кримінальної відповідальності буде найбільш ефективним засобом протидії відповідним посяганням. У роботі варто було б детальніше проаналізувати статистичні дані щодо участі неповнолітніх у вчиненні таких кримінальних правопорушень, а також співвіднести запропоновані зміни із можливостями застосування інших кримінально-правових та кримінологічних заходів реагування.

3. Позитивно оцінюючи використання автором порівняльно-правового методу та звернення до зарубіжного досвіду, вважаю, що дослідження лише виграло б від більш широкого аналізу законодавства та правозастосовної практики держав – членів Європейського Союзу щодо кримінально-правової охорони енергетичної безпеки в умовах сучасних гібридних загроз. Насамперед це стосується досвіду Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Німеччини та інших держав, які останніми роками активно вдосконалюють механізми захисту

критичної енергетичної інфраструктури з урахуванням кіберзагроз, диверсійної діяльності та ризиків, пов'язаних із воєнними конфліктами. Такий аналіз дозволив би повніше оцінити перспективи імплементації відповідних європейських підходів у кримінальне законодавство України та посилив би аргументацію окремих висновків, зроблених дисертантом.

Викладені вище думки мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Олександра ГИРИЧА є самостійним та актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – створення наукового підґрунтя для ефективної кримінально-правової охорони енергетичної безпеки України. За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю результатів, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Відповідно автор дисертації – Олександр ГИРИЧ – заслуговує на присудження освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право.

Рецензент:
кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології факультету № 1
Львівського державного
університету внутрішніх справ

Ірина ГАЗДАЙКА-ВАСИЛИШИН